

ROZUMIEĆ SIĘ (574) *vb impf*

[*Tu zaliczono „ma, może się rozumieć” w zdaniach z podmiotem, to samo w zdaniach bezpodmiotowych uznano za impers „ma się, może się” + inf i zaliczono do ROZUMIEĆ.*]

się (349), się (225).

o jasne, w e wahania.

inf rozumieć się (198); -eć (44), -éć (6), -(e)ć (148); -eć : -éć *MurzNT* (2:1), *SarnStat* (40:5). ◇ *praes 1 sg* rozumiem się (2); -ém (1), -(e)m (1). ◇ *2 sg* rozumi(e)sz się (2). ◇ *3 sg* rozumie się (269), rozumi się (1); -mie : -mi *Mącz* (11:1); ~ -é (14), -e (1) *MurzNT*, -(e) (254). ◇ *1 pl* rozumi(e)my się (1). ◇ *2 pl* rozumiecie się (4); -écie (1), -(e)cie (3). ◇ *3 pl* rozumieją się (53). ◇ *praet 3 sg m* rozumiał się (4). *f* rozumiała się (2). *n* rozumiało się (6). ◇ *3 pl m pers* rozumieli się (3). ◇ *fut 3 sg m* będzie się rozumiał (1). ◇ *imp 3 sg* niech, niechaj się rozumie (3); -é (1), -(e) (2). ◇ *con 2 sg m* byś się rozumiał (1). ◇ *3 sg m* by się rozumiał (7). *f* by się rozumiała (4). *n* by się rozumiało (10). ◇ *3 pl subst* by się rozumiały (1). ◇ *part praes act* rozumiejąc się (2).

Sł stp notuje, *Cn s.v.* rozumiem co, *Linde XVI* (dwa z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w. s.v.* rozumieć.

I. W funkcji zwrotnej (40) :

1. *Uważać się, myśleć coś o sobie; existimare a. iudicare + ACI* *Modrz; censeri, reputare + ACI* *JanStat* (39) :

rozumieć się za jakiego (1): że się niemamy za odrzuconé rozumieć/ gdyż miłosierdzie boże/ może nám też: naofstecznieifzy godziny pomoc *MurzHist* O4v.

rozumieć się kim, jakim (7): *RejWiz* A5; O [...] marna chłubo świecka/ rozumieć fie tym álbo czynić fie tym/ czym ktho być nie może. *RejAp* 18; A czemuż fie on lepszym nád infze rozumieć ma? *RejZwierc* 166, A6v, 64, 138v; *SarnStat* 642.

rozumieć się jak (1): bo ieflibifcie nam tym zmocnieniem wálzem przesprawie vtzinili/ muřimi tak fie rozumiec yako Hieronim Swieti powiada. *Infoelix populus Dei PaprUp* E2v.

cum inf (30): *Diar* 46; *Górndworz* Ee5; Iefli tedy krzywdę W tym fie mieć rozumieią/ że Helenę wniořł *ALEXánder*: niechayże [...] *KochOdpr* C2; Kto ná niewinne foldruiący? [...] Czyli ci ktorzy fie práwym gořcińcem chodzić rozumieią: choćiaż řprońnie od Chriřtuřá błádzą? *CzechEp* 98; *SarnStat* 462, 777.

~ *cum inf* „być” (24): Wy co fie rozumiecie być řpráwiedliwych myřli *RejPs* 47v, 47; *MurzHist* R4v; *Diar* 95; *GroicPorz* bb2v, bb3; *BielKron* 387; bo w thym nie rozumiał fie być [*Aleksander*] kęs ieden *Achilliá* podleyřzym *Górndworz* H, G8v; *RejPos* 109, 169; *Luter* rozumiał řye być nád ludźi. *BiałKat* 323v *marg*; *RejZwierc* 152v; *ModrzBaz* 49, 51, 56; *SkarŻyw* 589; *StryjKron* 71, 310; *CzechEp* 107; [...] Rozumieiąc fie tylko tu być pieřgrzymámi/ Do żywotá *KołakSzcześł* A3v; *SarnStat* 271, 651, 1234. ~

Szereg: »zwać się albo rozumieć« (1): kto fie chce práwie błogofłáwionym zwać álbo rozumieć/ tedy [...] ma to od niego zálátywác iáko wdzięczna wonia *RejZwierc* 138v.

2. *Wiedzieć, co znaczą własne słowa* (1) : Przetoż fie łámi ci głupcy nie rozumieią/ gdy mowią: pożywamy ná odpuřczenie grzechow. *SkarKaz* 158a.

II. W funkcji wzajemnej (7) :

1. *Rozumieć wzajemnie sens swoich wypowiedzi [w tym: z przeczeniem (5)] (6)* : Włák fie dawno rozumiemy Ná iednym wołku iezdzimy *RejRozpr* D3; *GrzegRóżn* Hv; *SkarJedn* 20; Niechcewá fię rozumieć. *KochFr* 71.

Zwroty: »miedzy sobą się nie rozumieć« (1): iż to Bog ták ná nye [luteranów] przepuścił/ iż fye myedzy łobą nyerozumyeyą *KromRozm I* G2.

»społem się nie rozumieć« (1): iż gdy oni proftotę piłmá świętego zárzucáią/ ták pomiełzanie mowiąc łami fię łpołem nie rozumieią *GrzegRóżn* H2.

2. *Rozumieć wzajemnie język, którym się wypowiadają (1)* : Włákże Powod może innym ięzykiem żáłowác/ á pozwány też innym odpowíadác/ w ten czás gdy fye obádwá rozumieią/ álbo przes fye/ álbo przes łwoie Rzeczniki. *GroicPorz* v4.

III. *W funkcji biernej: być pojmowanym, właściwie interpretowanym (1)* : Y nie było ielzczę ná łwiećie/ áni będzie żadney Akádemiey/ áni Kollegium/ gdzieby Theologia/ Philozophia y inne wyzwolone náuki infzym fię ięzykiem [niż grecki i łaciński] wczýły y rozumieć mogły. *SkarJedn* 360.

IV. . (526) :

1. *Znaczyć, mieć znaczenie, wyrażać sens; w objaśnieniach wyrazów i sensów alegorycznych, też w interpretacji prawa: odnosić się, dotyczyć (510) :A. Objaśnia znaczenie słów (502):a. Objaśnienie znaczeniowe odnosi się do większej całości: fragmentu tekstu, cytatu, zdania; censeri JanStat (41):rozumie się kto, co (N) [= znaczenie] (9): WróbŻółt I7; RejPs 42v; Niech fię ocucą/ á niech wnídą narodowie w dolinę Iozáfáth (marg) [...] Aczkołwiek może fię rozumieć pod podobieńłtwem zginienie nieprzyaciół Kościoła Bożego [...]. (–) BibRadz Ioel 3/12; BudBib I 179d marg; SarnStat 158; gdy raz mowią Ewángeliłłowie/ iż wzięty ielł w niebo/ drugi raz iż łam w nie włłąpił: iednoż fię rozumie. SkarKaz 242b.~ Z podaniem objaśnianego: kto – w kim (1): Bo táká ielł iedność perłon Bożkich/ że gdy miánuią iednę/ druga fię w niey rozumie WujNT 582.kto – gdzie [= miejsce w tekście, zastępuje objaśniane] (2): ILe kroć w piłmie rzeczłon ielł Bog co czynić/ [...] zálwłze fię tám rozumie Oćiec GrzegRóżn [M4]v; Podczas też imieniem Kościoła/ znáczą łie Przełłżeni y Pálterze. Ielłi cię niepołłucha/ (mowi Pan Chriłtus) powiedz Kościołłowi: ná ktorym mieýłcu/ rozumieią łie Przełłżeni Kościelni. KuczbKat 75. ~rozumie się od kogo [= wyjaśnienie etymologii] (1): Przewaná ielł po Grecku Sauromácią od ludzi z łalzczorcłzemi oczýmá [...]. Może łie też rozumieć od łtrálłziwych ludzi BielKron 335.rozumie się o kim, o czym [= znaczenie] (3): RejPs 102; Coł inego yełł pálć/ zwálłłczá kyedy fye o rozumnym łłworzenyu rozumye/ yedno rzáđzić? KromRozm III H4; SarnUzn E2v.rozumie się jak [= zastępuje znaczenie] (12): vkaże on drugye [miejsce w Piłmie łłw.] przećiwne/ A łmyełe powyę/ iż to [...] nyeták fye ma rozumyeć yáko ty wykłádałł/ ále yáko on. KromRozm I K4v; MurzHist S3v; KromRozm II m4v; Wierzę grzechłw odpułłzcłzeni [!] iáko łie rozumie. WujJud 203 marg; To miełce prorockie [...] tu ná Chriłtá Páná przytocłzone/ choćby fię wedle łitery ináclzey rozumieć mogłł; [...] WujNT 9, 324, 759 marg; SarnStat 1277.~ w czym (2): KromRozm II rv; Iákołłz tedy mamy rozumieć tę prawdłżiwą Ewángelią Kryłthufówę? Ták prawdłżiwie iákołłię rozumie w tych łłłowiech: iż Łázárłowie vbodzy/ [...] wierni/ ktorzy tu ledá gđłie dla prawdy wćiłłnieni od niewiernych łłękáią Grzegłłm 58.Cf Ze zdaniem dopełnieniłwym. ~cum inf [= znaczenie] (3): gđlye*

mowi: Siądz ná práwicy moiey. Czo fie rozumie w iednoštáyney mocy krolować z Bogiem oycem *LubPs* Z2v.~ *cum inf* „być” (2): Gdzie tedy náukę taką vyžrzyć/ o ktorey wżędzie zgodnie kážda nácyá po włyžtým świećie rozumiałá y rozumie/ [...] tám rozumie się być znák pewny prawdziwego Pána Chryštułowego Kościoła. *ReszPrz* 28; *SarnStat* 908. ~*Ze zdaniem dopełnieniowym* [= *znaczenie*] [*w tym z zapowiednikiem: tak* (2); *iż* (2), *jakoby* (1), *żeby* ‘że’ (1)] (4): *SeklKat* T; Bo dwa kroć więcy niżeście łami łnac by się mogło rozumieć iakoby oni tylé tróli byli źli iako Phariseufzowie *MurzNT* 106 *marg*; *KromRozm II* m4v; Grzech przeciw Duchowi świętemu nie będzie odpuszczony/ ani ná tym świećie/ ani ná przyślzym: [...] Bo mowi Grzegorz S. z tąd się rozumie/ iłz się niektore grzechy ná onym przyślzym świećie odpuszczáią *SkarŻyw* 337.*Z przytoczeniem* [= *znaczenie*] (8): *SeklWyzn* Ev; Wálách albo klefniec/ tákież bękart nie máią wchodzić do domu bożego. Wykłada to Iozephus iż fie to rozumie/ żony nie może poiąć. *BielKron* 45; iż tá mowá mowił w Prorocech/ rozumie się tak mowił przez Proroki. *CzechEp* 267; Ale z Graeckiego znác/ że się ma rozumieć/ pokoy dobrej woley/ tym łpołobem: A ná źiemí pokoy ludźiom/ pokoy/ mowię/ dobrej woley Bożey przeciw ludźiom. *WujNT przedm* 19; *Pánem y Chrytusem uczynił Bog* [*Act* 2/36].) [...] Acz się y tak rozumieć może [...] vczyił go Pánem y Bogiem *WujNT* [405], 175, 200, 810.*Fraza*: »co się rozumie« (1): Przybytek wyrzucić pan rofkázuie/ y co fie rozumie *RejAp* Ee4.α. *Wprowadza fragment uzupełniający* (1): gdzie Zbor wtory mowi od oycá pochodzącego/ áby się rozumiało y od łyná *SkarJedn* 176.β. *Wprowadza rozwiązanie skrótu* (1): Co iełli gdzie obáczył literę N przed G. tedy się tak rozumie. Niektore Grecłkie księgi *BudNT przedm* a6v. **b.** *Objaśnienie znaczeniowe odnosi się do wyodrębnionej jednostki tekstowej, zwykle określonego wyrazu lub wyrażenia, rzadziej do wyrazu nazywającego rodzaj tekstu (jeżeli objaśniana jest jednostka leksykalna lub ciąg jednostek, zwykle »rozumie się itp.« = ‘znaczy’, jeżeli rodzaj tekstu – np. proroctwo, statut, słowa czyje – zwykle = ‘odnosi się’)*; *velle Mącz*, *JanStat*; *intelligi Modrz*, *JanStat*; *dici*, *transferri Modrz*; *cognosci JanStat* (390):*rozumie się kto, co* [= *objaśniane*] (249):~ *Z podaniem znaczenia: kto, co – rozumie się kto, co* (N) (17): ze będzie karał ludzi z grzechu zprawiedliwosci y złądu ato się karanie rozumie wieczne potępienie *SeklKat* P4; *LubPs* D4 *marg*; *BielKron* 9v, 465v; Otho fie thy fiedm łwieczniki rozumieią zbiory á kościoły moie. *RejAp* 16v; *GórńDworz* F6v; *RejPos* 78, 260; Bo też tu ciáło nie rozumie się łkorá thá tylko y kości/ ále całego człowieká znáczy *GrzegŚm* 19, 63 [2 r.]; *CzechEp* 326; A ci Dzięśiátnicy rozumieią fie Kmiotkowie náznáćeni od Pána *GostGosp* 40; *OrzJan* 124; W czwartym przykazaniu Kościelnym Kápłan włafny/ Biskup ábo pleban twoy się rozumie. *LatHar* 125, 335 *marg*; *WujNT* 536.*co – rozumie się jakoby co* (1): Nam isthaec commemoratio quasi exprobratio immemoris beneficii est, [...] Albo to przypominanie rozumie się yákoby wyrzucanie ná oczy/ zápamiętánego [= *zapomnianego*] dobrodzieyftwá. *Mącz* 323b.*co – rozumie się miasto czego* (1): drzewo wiadomości dobrego y złego. (*marg*) Tu ná tym mieyłcu wiadomość rozumie się miáłto doświádczenia. [...] (–) *BibRadz Gen* 2/9.*co – rozumie się na kogo, na co* (16): iż ziemiá [...] da owoc łláchetny co fie ná pánnę mátkę łwiętą może duchownie rozumieć. *RejPs* 126, 95; *KromRozm III* K5v; *LubPs* Y4v *marg*, Y5 *marg*; Ten Státut ma się rozumieć ná każdą perłonę *UstPraw* C; Potym Atheńłcy rádzili fie bogá Apoliná v Delfow/ iákoby fie bełpieczniey bronić mieli tey wielkości nieprzyiációł. Odpowiedztał iż w drzewiánych murzech. Obáczył Themistokles iż fie to rozumie ná okręty *BielKron* 117, 38v,

90v, 194v, 398; *RejAp* 128v; *RejZwierc* 138v; *BielSpr* 19; á to co mówię/ dobrze przepurgowan/ ná to fye niech rozumié/ gdzieby bárzo był plugawy *Oczko* 15; *VotSzl Dv.co* – rozumie się o kogo (1): ále fie to rozumie thylko o Zydy/ bo o innym narodzie niechce wiedzieć Pan Bog *BielKron* 463v.*kto, co* – rozumie się za kogo, za co (2): Niebo/ Ziemiá/ Przepálci/ Wody/ tu ná tym mieiscu zá iednę y zá iednąką fię rzecz rozumieią *BibRadz I* 1a *marg*; *GrzegRóżn H4.co* – rozumie się czym (1): declárujemy/ że *defensio* nie ma fie rozumieć płowaniem *laboris proprij*, [...] ále vżywaniem tylko dóbr náfzych *SarnStat* 847.*kto, co* – rozumie się o kim, o czym (142): A to picie które tu Iezus za tą wieczrzą rozdawał/ nierozumié fie o iego święté krwi *OpecŻyw* 90; *PatKaz I* 7; *PatKaz III* 137; *WróbŻółt* hh8v; *ComCrac* 20v; *KromRozm I* H; *MurzHist* S3; acz bysię podobieństwo [o robotnikach w winnicy] fnac mogło rozumieć o iednychże robotnikach/ i o łamyi płacyi na tym świecie/ wżakże [...] *MurzNT* 96, 218v *marg*; *KromRozm II* kv, k2v, n3, q4, r, rv, r2v; *KromRozm III* D2, G5v; A ty fłowá Apóstołskie rozumieią fie/ nie o mocach kościelnych/ ále o mocach vrzędow tego fwiátá *KrowObr* 8v, 182, 215, 229; Toć fie nie oflepoćie oczu/ ale o flepoćie ferdeczney rozumie. *BibRadz I* 116b *marg*, I 351b *marg*, 373d *marg*, 453d *marg*, II 95d *marg*, 141a *marg*; Drugą náukę Kábále zowá Merkaná/ która fie rozumie o wyfokich rzeczach *BielKron* 46, 21, 44v; *GrzegRóżn H4*; *SarnUzn* G5, G7v, H4; Sámicá rozumié fye to o niewieście tak iáko y o dziewce *SienLek* S[ss]4v, Yyy; *RejPos* [278]v, 297v; *BialKat* 18v; kthore [miejsca z Ewangelii] się iálnie rozumieią o zmartwychwstaniu y żywoćie wiecznym. *GrzegŚm* 16, 4, 24, 64; *KuczbKat* 350; *BielSpr* 10; *WujJud* 237v; y ztąd znáć że fię te rzeczy o Antychryście nie tylko o Antyochu rozumieią. *BudBib I* 445a *marg*, c2v; *Strum Dv*; *BudNT* Ff8v; A gdzie o tym piłmo małz żeby fie to fłowo wżyfcy nie o wżyftkich zgoła rozumieć miáło/ ále o pewnych niektorych ludziách. *CzechRozm* 109, 58, 86, 117v, 119v [2 r.], 130 (14); Ale co o iednem práwie rzeczono/ to fię y o drugich im podobnych niechay rozumie. *ModrzBaz* 70v, 7v, 34, 43, 46, 64v (12); *SkarJedn* 72; *SkarŻyw* A3, 59; *StryjKron* 21; *CzechEp* 39; *NiemObr* 35, 36, 46; *LatHar* 329; iż tu nie ftoi/ *Dies Domini*, [...] ále *Dies Dominica* [...], co fię tylko o Niedzieli rozumie. *WujNT* 841, *przedm* 6, 19, s. 4, 306, 313 (21); *WysKaz* 25; dwu Dignitarzów (co fie rozumie o Woiewodách álbo Káfztelaniéch) [...] náznáczymy *SarnStat* 235; Które rzeczy wżyftkie opifáne o Duchownych dobrze ośiádłych w máietności ziemfkiey álbo dziedzicznéy rozumieć fie máią *SarnStat* 907, 6, 182, 210 [2 r.], 268, 283 (28); *SkarKaz* 4b, 5a, 83a, 120b, 157b; *SkarKazSej* 703a.co – rozumie się jak [= zastępuje znaczenie] [w tym: rozmaicie (rozmaitym obyczajem) (11), dwojako (obojako, na dwoje) (6), inaczej (2)] (76); *FalZioł* V 29v; a nie czyń fmiłowania nad wżyftkimi którzy grzechy popełniaią (*koment*) A nieczyń [*Ps* 58/6]) Srogie fłowo które fie dwojako rozumie *WróbŻółt* S5v, ll7v; *SeklKat* K, Nv, Sv; *KromRozm I* K3v; *KromRozm II* n; *KromRozm III* G5v, H3v [2 r.], K6; Dłng [!] rozmaitym fye obyczaiem rozumie. *GroicPorz* r2 [*idem*] oo; *KrowObr* 19, 178, 179, 231v; *BielKron* 203v; *GrzegRóżn H4*; *SarnUzn* D4v; *RejAp* 104, Ff; bo gdy mowimy/ ci którzy nas fluchaią/ mogą fpytać/ iáko fie co rozumieć ma *Górndworz* F3; Ofiárá trędowátých iáka była/ á iáko fie rozumiála *RejPos* 214v *marg*, 2v *marg*, 62v, 152; Ciáło rozmaicie się rozumie w piłmie. *GrzegŚm* 20 *marg*, 19, 21, 33, 49, 54 [2 r.], 62, 63; *KuczbKat* 10, 40 *marg*, 65 *marg*, 390, 400; Iáko fie ten Dekret Apóstołfki rozumieć ma/ iużemci wyżfzey okazał. *WujJud* 111v; *BudNT* li *marg*, Ff6; *CzechRozm* 28v, 118v, *3v, **6; *ModrzBaz* 98v; *StryjKron* A3v; *NiemObr* 173; *OrzJan* 59, 61;

Iedli j pili. Duchownie fię to iedzenie rozumie. *LatHar* 718 *marg*; *WujNT* 552, 593 *marg*, *Zzzzz4v*; obecné Burgrábiów Krákovfkich mieřzkánié ták fię ma rozumieć: iż káždy z nich [...] odiácháby ná káždy kwártal po trzy niedziele [...] mógl *SarnStat* 492, 104, 412, 484, 786; To śiedzenie Páńfkie w niebie nie ták fię rozumie/ iáko džiřieyfzy miřtrzowie wykłádác chćá *SkarKaz* 243a, 313a, 382b, *Oooo2c*. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym.kto – cum inf „być” (1)*: A řzátan fię rozumie być zwadcá/ burzyciel/ á rořprofřyciel káżdego pokoioi. *RejAp* 101v. ~*co (A)* [= objařniane] *rozumie się co (A)* [= *znaczenie*] (1): Pole/ to fię rozumieć/ Láfkę wymierzyć ná Ořm łokći. *Strum* F2v.*także ‘tak samo’* [= *zastępuje znaczenie*] *rozumie się (4)*:~ *Z podaniem objařnianego: około czego (1)*: Młynarz gdy [...] co takiego przypádnie/ coby řam mógl zrobić/ nie ma mu tego Vrřednik pomáćá ludźmi. Táke fię teź ma rozumieć y około řřkut. *GostGosp* 60.o *czym (3)*: A ktoby o tákowá głowę řořdrowá/ tákowy má zápláćić winę řto y dwádyećciá grzywien/ [...] táke y o ránách rozumieć fię ma. *UstPraw* K2; *SarnStat* 239, 1268. ~*Wprowadza zapis cyfrowy (2)*: A gdzie potym nápiřáł *sequenti autem anno*, ktory fię tám 1309 omylnie rozumie/ bo ma być [...] 1329 *StryjKron* 380, 380.*rozumie się przez kogo, przez co* [= objařniane] (82):~ *Z podaniem znaczenia lub sensu: przez kogo, przez co rozumie się kto, co (N)* (80): *OpecŻyw* 7; *PatKaz III* 101v; Przez gorę Syon rozumie fię kořcioł krzeřciański. *WróbŻořt* qq5, C5v, D6v, aa4v [2 r.], qq5; *SeklKat* K [2 r.]; iż wáź (przez ktorego czárt fię rozumie) chytrzeýřly był nád wřlyřtkye żwyerżetá żyemfkye *KromRozm II* p, r3v; *KromRozm III* H4 [2 r.]; námw go żeć powie co fię przez tę gadkę [= *zagadkę*] rozumie [*quid significet problema*]. *Leop Iudic* 14/15; przez ten rog máły rozumieć [*lege: rozumieć*] fię Antykryřt bádź Máchomet *BibRadz I* 451a *marg*; kthora [*mądrość ludzka*] fię w piřmiech częřřthokroć przez krew rozumie. *BibRadz II* 141a *marg*, I 388d *marg*, 426a *marg*, 438c *marg*, 451a *marg*, 458a *marg* (12); Quid hoc denotat, Co to známionuye/ co fię przes to rozumie. *Mącz* 250d; Nequeo satis investigare quid sibi iste locus velit, Nie mogę práwie doýřć co fię rozumie przes to mieysce *Mącz* 490b, 106d, [269]d, 341a [2 r.], 344c, 484c, 506b; *RejAp* 16v, 54v, 68, 180; przez ty dwá rycerze/ rozumieią fię dyabel y pierwy nářz oćiec. *HistRzym* 75, 64v, 65, 91v, 93, 122 [2 r.]; *RejPos* 272; *Grzegřm* 52; Przez Niebo dobrzy/ á przez Ziemię řli řię rozumieć mogá. *KuczbKat* 400 *marg*, 250, 365 *marg*, 405 *marg*; *BielSpr* 49v; *WujJud* 44v, 86v; *BudBib I* 234b *marg*; *LatHar* 125 *marg*; Przez to czworo zwierżát rozumieią fię [...] czterzey Ewángeliřtowie *WujNT* 849, 27, 68, 76, 349, 730 [2 r.] (18); A iż o trzech miárách Pan wřpomina/ przez nie rozumieć fię trzy części náture nářzey mogá. *SkarKaz* 85a, 484a [3 r.].*Ze zdaniem dopełnieniowym (2)*: przez miecz ořtri to fię rozumie/ iże wřzyřtki rodzáie iemu máią być poddáne *HistAl* A5; *Grzegřm* 33. ~*imieniem czyim* [= objařniane] *rozumie się kto, co* [= *znaczenie*] (2): iż imieniem ábo nazwyřkiem Bogá rozumie fię Bog Oćiec *GrzegRóżn* B3v; *SkarKaz* 310a.*pod personą kogo* [= objařniane] *rozumie się kto* [= *znaczenie*] (1): pod perřona [!] rodziczow/ rozumieią fię teź przełozeny/ duchowny/ yřwiectzy *SeklKat* Hv.w *słowie ...* [= objařniane] *rozumie się co* [= *znaczenie*] (3): *SarnUzn* C5; tedy wykłád tákowy my teź chwalimy/ áby w tym řłowie Niebo/ Duch řię rozumiał/ á w tym řłowie Ziemiá/ rozumiało řię ciáło *KuczbKat* 400.*cum inf* [= objařniane] (6):~ *Z podaniem znaczenia: rozumie się co (1)*: śiedzieć ná práwicy bořkiey nie rozumie fię to ciieleřne nářze řiedzenie. *WujJud* 70v *marg*.*rozumie się jak* [= *zastępuje znaczenie*] (1): Spowiedáć fię ieden drugiemu iáko fię ma rozumieć. *WujJud* Nn3v.*rozumie się inf* (4): Tho řłowo weyřreć/ rozumie fię życzýć. *BibRadz I* 3a *marg*, I 278c *marg*; To czyńćie/ to ieřř

ofiárucyć/ ná pámiątkę moię. (*marg*) Czynić rozumie fię ofiárować. (–) *SkarKaz* 155b, Oooo2a. ~*Ze zdaniem dopełnieniowym* [*objaśniane*: *co* (16); *w tym z zapowiednikiem*: *tak* (9); *iż*, *że* (15), *aby* (1), *gdy* (1), *iżeby* ‘*że*’ (1), *jakoby* (1)] (19): *PatKaz* III 125; *WróbŻołt* C5v; *ComCrac* 18v; *ConPiotr* 31; *Godzien* ięft śmierci (*marg*) winien ale by się to iakoby czyiēi śmierci przyczy(ną) był rozumieć mogło (–) *MurzNT* *Matth* 26/66; *KromRozm* II r2; A wślákoż nye ták fye to yednocenye ma rozumyeć/ iżeby on [*jeden sprawca*] ząwždy rozne á łporne zgádzác myáł *KromRozm* III N4; *LubPs* Z4; *REconuentio* fye rozumie/ gdy łtroná odpowiedna wyłfyzawłzy żáłobę/ żáda przed odpowiedzią fwoią/ ábj [...] *GroicPorz* t3v; *BibRadz* I 293c *marg*, II 95c *marg*; *BielKron* 21v; *RejAp* 158, 177v; *KuczbKat* 30; *WujJud* 57; Ktore ták iáfne łłowá inaczey fię rozumieć nie mogą/ iedno iż Piotr S. nád inne [...] przełóžony ięft *SkarJedn* 65; *SkarŻyw* [282]; KEdy w Przywileiu álbo w zapiśie niémáłz ofobliwéy zmianki o Wożie Woienным: Tedy fię to ma rozumieć/ że to ząwiłło ná zdániu Królewłkim *SarnStat* 303. *Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia „o kim, o czym” w zdaniu nadrzędnym* [*w tym z zapowiednikiem*: *to* (6); *że*, *iż* (3), *jako* ‘*że*’ (2), *aby* (1), *jakoby* (1), *żeby* ‘*że*’ (1)] (8): czo fýą o pannye rozumye maryey yłz nygdy w nyą grzech nyewłzedł *PatKaz* I 7v; *WróbŻołt* ee5v; Ani fye to rozumye o S. Lukáłłá Ewányeliey/ yáko chcą nyektorzy/ Yákoby yą Lukáłz z podányá y náuki yego [św. *Pawła*] piłáł. *KromRozm* II c2v; brzydži fię nie słufznem miefzánien rozlicznego náfienia ktore w niem ięft/ co fię rozumie o náuce iego/ áby fię nie miefzálá z cudzą *BibRadz* I 68d *marg*; *RejZwierc* 84v; co fię o iednym grzechu mowi/ iłz tám [*tj. w czyścú*] odpúłtu nie ma: tołz fię o innych rozumieć może/ iłz fię tám odpúłzczáią. *SkarŻyw* 337; *ReszPrz* 80; *SarnStat* 74. *Frazy*: »co się rozumie« [*w tym znaczenie*: *co* (8), *inf* (1)] = *co znaczy* (9): *BibRadz* II 69c *marg*; co fię tu rozumie tá łzátá biálá/ y ty kłięgi żywotá/ iużci łnadź thego y wykłádac nie trzebá *RejAp* 37v; Podnieść pokoy ná ziemi co fię rozumie *RejAp* Ee3v; Iłzpan [...] pytał/ coby fię wyżeł rozumiał *GórńDworz* S2; *RejPos* 297v *marg*; *WujJud* Mm7, 204 *marg*. ~ *Objaśniany jest niewystępujący w tekście rzeczownik, będący podstawą przymiotnika pochodnego* (1): od tego to miáłtá Pan iść raczył [...] áž ku gránicám Dekápoleyłkim/ czo fię rozumie/ kráiná miáłt dzyefiáci. *RejPos* 204v. *Objaśniany jest zapis cyfrowy – rozumie się który (liczebnik porządkowy)* (1): ktory [*napis*] opowiedáł imię Alexándrá Papieżá/ á ná końcu łtáło V á I/ co fię rozumie (iáko káždy wie) łzółty *GórńDworz* O5. ~ »rozumie się (a. rozumieć się ma) nam [*co*]« [*szyk zmienny*] (6): Práwicá Páńłka rozumie fię nam możność łłowá Bożego *LubPs* D4 *marg*; *RejAp* 54v, Ff; *WujJud* 44v, 86v; Przez te członki napotrzebnieyłze człowiekowi/ rozumieią fię nam nabliższe y namilżze rzeczy: iáko żoná/ dzieci/ [...] *WujNT* 76. *Zwroty*: »dobrze się rozumieć« (2): *SkarŻyw* A3; Przez tę niewiáłtę/ ácz fię dobrze rozumieć może y náświéłłza Pánná Mária: [...] włzákże [...] *WujNT* 866. »sam w sobie się rozumieć« (2): iż żadnych łłow w piłmie Świętym niemáłz/ oktoreby fię Dijabeł niefmiáł pokuśić/ y inák ich wywroćić/ á niłłli łámy włobie fię rozumieią *KrowObr* 222v; *SarnStat* 868. »słusznie się rozumieć« (1): iż fię tá fwięta fwiátłóść miáłá zyáwić ná ółwiecenie tych ktorzy fiedzyeli w cieniach łmierci. Czo fię słufznie może rozumieć/ á łnadź iefzcze wiecey o tych/ ktorzy y dziś włtáwicznie fiedzą w cieniach łmierci *RejPos* 297v. »włásnie się rozumieć« [*szyk zmienny*] (9): *KromRozm* II r2v; *LubPs* Y4v *marg*, Y5 *marg*, Z4; W Greckim łtoi Eunuchus/ co fię włásnie rozumie rzezániec. *BibRadz* II 69c *marg*; *KuczbKat* 390; *SkarŻyw* 59; *WujNT* 313, 866. *Szeregi*: »brać się abo rozumieć się« (1): Czáfem też Bog ich bierze fię ábo rozumie

fię zá iednego Troiákiego *GrzegRóżn* H4.»ściągać się a rozumieć« (2): iefli będziemy pátrzać thylko ná fame gołe fłowá/ á nie ná onę rzecz ná którą fie ty fłowá iego ściągáią/ á rozumieią. *RejAp* 128v, 6.»rozumieć się i zamykać się« (1): Iefliże możem pokázác/ że w tym fłowie Bog ná tymże mieyfcu rozumie fie y zamyka fie nie tylko Ociec ále y Syn y Duch s. tedyć [...] *SarnUzn* C5.»rozumieć się a znaczyć« (1): iżby fie téż obecne [*tj. we własnej osobie*] Burgrábié Krákówfkiego mieřzkánié nie gdzie indzie/ ieno ná zamku Krákówfkim rozumieć á znaczyć mógło. *SarnStat* 492.c. *Wprowadza fragment uściślający w postaci określonego członu zdania pojedynczego; intelligi JanStat* (34): *OpecŻyw* 181; *WróbŻółt* oo7; Tákíe odpráwienía wargíeltow/ rozumieią fye s łtrony Mężczyzny *GroicPorz* k3v; Níepořłufzeńńtwo Pozwánego nie thylko fye w then czás rozumie/ kiedy pozwány do Práwá nieřtáníe/ ále y [...] *GroicPorz* q, g4, p3, r3v, f3, x; *UstPraw* K2; iż tho rodzenie obiáwíone íeřt řwíáu czáfu řwego/ á ten czás może fię rozumieć odtąd íáko fię okazál řyn Boży w ćiele *BibRadz* II 120c *marg*, II 95c *marg*; *BielKron* 439; *SarnUzn* H3v; *GrzegŚm* 34; A ták w tey Legíey będzie ludźi wřzyřłkich pieřzych zbroynnych 6100. Ieřdnych 730. [...] A to fie rozumie okrom przyřytych ná pomoc *BielSpr* 12, 35v; *NiemObr* 107; *GostGosp* 66; to fłowo/ Dobrey woley wátplíwe íeřt. Bo fię może rozumieć/ ábo pokoy dobrej woley: ábo ludźiom którzy fą dobrej woley. *WujNT przedm* 19; A oříádłořć tákowa má fię rozumić w okřegu Woíewodztwá onégo/ nie w Powíćíe. *SarnStat* 72; A to řářdzenie tákowych Wíćców rozumieć fie má wřzędzie/ ták w Máłéy íáko w Wíelkíey Polćcze. *SarnStat* 721, 239, 276, 492, 591, 612 (14).**d.** *Wprowadza znaczenie wyrazu lub tekstu obcojęzycznego przez podanie jego polskiego odpowiednika, teř zastępczo zaimka „co”* (37): He. To fie rozumie/ íeřt. *RejPs* 177v, 178, 180, 180v, 182, 184; (*nagł*) Amen. (–) To fłowo rozumie fię zaprawdę ía wierzę że fię ták řtanie *SeklKat* T2; *BielKron* 462; *RejPos* 255, 287v; Íáko gdy mówimy/ In medio ecclesíae/ nie rozumieć [*lege: rozumie-ć*] fię wpołowicy/ ále wpořzod zboru *BudBib* b2v; *Philalithis* Grecłkie słowo/ rozumie fię miłownik álbo przyíáćiel prawdy. *ModrzBaz* 49 *marg*, 119 *marg*, 128v *marg*; *StryjKron* 11; *LatHar* 400 *marg*; Tákże Láćínřłkie fłowo *Abrahae*, wátplíwe íeřt; bo fię rozumieć może y Abráhámore y Abráhámore *WujNT przedm* 19, *przedm* 19 [2 r.], s. 249.*rozumie się jako(by)* (6): *Laph*. Co fie rozumie íáko nákrzywíony *RejPs* 181, 177, 179v, 183v, 185; mógł być [...] vice rex íáki: co fie rozumie/ íákoby ná mieyfcu krolewřłkim říedzący. *RejPos* 243.*rozumie się jakoby rzekł na co* (1): *Schin*. Rozumie fie íákoby rzekł ná ránę *RejPs* 187.*Z określeniem języka (zwykle przy objařnianym, teř przy polskim znaczeniu)* [*w tym: z jakiego* (3), *po jakíemu* (3), *z jakiego języka* (1), *jakím językiem* (1), *w języku jakim* (1)] (9): *EXCEPTIO*, to fye Polřłkim íęzykiem rozumie/ odpor *GroicPorz* f4v; Czo w íęzyku Grecłkim *TRIAS* rozumie fie máło ná do tego *SarnUzn* B3; WOłóřzy/ po Ruřku Włóřzy fie rozumieią *BielSpr* 68v; *ModrzBaz* 87v *marg*; A Pharao z Żydowřłkiego rozumie fie/ rořprářzáíący *StryjKron* 11 *marg*, 21, 110, 355; Íeřus ábo Íeřzuáh po Żydowřłku/ rozumie fię zbáwíćiel po Polřku/ á po Grecłku lekarz. *WujNT* 3.*Szereg: »wykládać się a rozumieć«* (1): przeřwířko íego miáło być Emánuel/ co fie wykláda á rozumie Pan Bog z námi *RejPos* 272v.**B.** *Objářnia znaczenie dzíłań, zjawířk í obíeřłtów materialnych* (8):*rozumie się co* [= *objářniane*] (2):~ *Z podaniem znaczenia: co – rozumie się na co* (1): [...] wywodząc ím obrázy przeřz máíą być w kořciele/ [...] á nierownáć ích żydowřłkim báłwánom bo (powyáda) [...] thu ínaczeř fie rozumyeią/ tylko ná pířmo prořłtych ludzi *BielKron* 200v.*co – rozumie się jak* (2): *BielKron* 200v; chociař fie tho co on řpráwował dáłeko od

rozumu ludzkiego inaczej rozumiało. *RejPos* 32. ~Fraza: »co się rozumie« [w tym: objaśniane: przez co (5), co (1)] = co znaczy; *quid sunt a. quid sibi volunt haec Vulg; quid sibi quaerit Mącz* (6): coż fye rozumie przez ten fen ktoryś widzyał *HistJóz* Av; *Leop* 2.Reg 16/2, *Zach* 1/19; nie wiem co fie rozumi przes to tak pilne wymawianie. *Mącz* 313b; *Quid sibi hic vestitus quaerit, Co fie rozumie przes to odzienie. Mącz* 335d; Oćiec iego [*Piasta*] [...] od wieszckow pytał/ cobyfie rozumiało to flepe národzenie *StryjKron* 149.

2. Znać się; intelligere Cn (16) :

rozumieć się na czym (8): Iuż fie y s praktykarzã fnádnie násmiać możelz. A názwąć go omylnym/ á iż nic nie vmie/ A ná gwiazdach rozumieć/ nic fie nie rozumie. *RejWiz* 152; ponieważ [*białogłowy*] [...] tak wiele czytać/ y rozumieć fie ná rzeczach máią. *GórnDworz* X4v, X4, Kk4; *PaprPan* Yv; *PaprUp* C; Ia ná fárbách málárłkich nic fie nie rozumiém *KochFrag* 21; Monety kowanie ofobam co fie ná tym rozumieią, poruczone ma bydz *SarnStat* 410.

rozumieć się z czym (7): á nie vmiełzli rozeznąć/ od innych co fye s tym rozumieią/ dobrzeli nápiśano/ pytay *GroicPorz* B3v; *BielKron* 267v; scientem esse oportet eorum animalium quae in villa ali possunt, Ma fię rozumieć s temi zwierzęty które ná wsiách mogą być chowane. *Mącz* 372c; *GórnDworz* T5; Mam iefzcze piśmo o Lanie Polłkim/ gdzie nápiśano/ że w Lanie Polłkim ma być dwánaście Prętów: á dáléy téż niemálz nic łtáteczného. Znać że ktoś piśał co fye z tym nie rozumiał/ áni mierzyć vmiał. *GrzepGeom* M4v; *SarnStat* *8, 410.

rozumieć się w czym (1): gdy [...] bes rády przyiaćielłkiey/ y tych co fye w prawie rozumieią zarázem ma áppellować *GroicPorz* bb.

Zwrot: »dobrze się rozumieć« (3): *GórnDworz* Kk4; Snadź lepiej niżli Brutus ná tym fie rozumie. *PaprPan* Yv; poruczimy [*kowanie myńce, tj. monet*] pewnym ofobam/ którzy fie z tym dobrze rozumieią *SarnStat* 410; [*StryjKron* 148 (*Linde*)].

Synonimy: **I.1.** brać się, kłaść się, liczyć się, mieć się, poczytać się, szacować się.

Formacje współrdzenne cf **ROZUMIEĆ**.

KW, (PP)